

ИГРА НА ЗАХВЪРЛЕНИ ЛОГОСИ. ХАРОЛД ПИНТЕР „СЕМЕЙНИ ГЛАСОВЕ”

КАТЕРИНА ГЕОРГИЕВА

Работата има за цел да проследи гласа и неговото място в пиесата на Харолд Пинтер „Семейни гласове”. Както и заглавието показва, това е пиеса, в която гласовете са свързани в битиен модус.

Огласяване на феномена

Първото четене на Пинтървата пиеса ни оставя с впечатлението, че има насоченост към тотално неразбрания друг, по начало и край непроницаемият, който бива уловен в мигновеното ни учудване. Гласовете, които се явяват единственият знак в пиесата, са в изначална позиция на опит да разберат и преведат този винаги друг на своя език. Представени в пиесата, гласовете са обединени от семейни връзки. Така зададени те снемат идеята за непознатото, което може да бъде пречка за опознаването. Първоначалната идея за другия става незадоволителна, но в нас трайно се настанява убеждението за едно особено присъствие. Неясното присъствие, за което ние само предусещаме, се превръща в състояние, в състоянието на семейната връзка. Ние биваме въведение не чрез гласовете в пиесата, а въпреки тях, чрез „живия” ни усет. Гласовете са обречени да задават формата на „антагониста”, но не и да го постигнат съдържателно. Така идеята още в самото начало претърпява разрыв в разбирането, тъй като не се постига никакво тждество между форма и съдържание- Другият се разпада в усета, с който аз съм свързан. Той е обусловеният от „паметта на рода” в разтегливото присъствие, което съществува само като форма. Тази „форма на усета” се вмества в моето предположено знание за нея, за връзката и отношението ни. Пламен Марков¹ посочва, че има задаване на съдържание, доколкото се случва интерпретация. Нашата среща с пиесата изпреварва самата нея, създавайки тази форма на усета. Ние се оказваме неканени гости в семейната връзка. Тук идва и ролята на текста. За да не бъде интерпретацията само концептуално намигване на аз-а, той

¹ Марков, П. http://www.kultura.bg/media/my_html/2021/xpinter.htm

създава продуктивното значение и отгръща съдържанието, стаено между рода и интуицията, знанието и изказа.

Пиесата на Пинтер ни въвлеча в тоталния разрив с диалога, препращайки към монолога на един захвърлен логос, на едно разтворено битие. Той улавя разкъсващия се семеен модус и диахрония на семейността, където езикът на бащата е приспан, движението на майката е опитомено в отсъствието на някога уплътнената връзка. За да се допрем до съдържанието, ни е нужна интерпретацията като основен инструмент. Тя е необходимият опит, чрез който да построим диалог между гласовете. Това се превръща обаче в невъзможно дело заради повторението. То се явява като саморефлексиращата поява на всеки един от гласовете, показвайки как всеки се отнася само към себе си. Гласът се появява, но не търси изява и топос. Повторението при Пинтер може да бъде схванато като повторението при Киркегор-„прекалено трансцендентно”². Неговата функция е именно преповтаряне на битийната невъзможност на тези гласове. Повторението е механизъм, чиято функция е да атрофира динамиката на същото това самопредлагащо се на обживяване бъдеще-в-проговаряне, биващо изговаряне на вече разминалата се с миналото семейна връзка. Тя вече е в едно проехтяване, в което се движи самият глас-форма. Разпадналата се връзка се помества в гласа-форма и бива обхваната от него. Чрез интерпретацията ние се опитваме да изобретим или архивираме съдържанието на това „изтичане” на гласа.

„Глас 2: Мили мой. Къде си? Защо никога не пишеш? Никой не знае къде се намираш. Никой не знае дали си жив или мъртъв. Никой не може да те открие. Да не би да си сменил името си?”³

Придобиват ли плътност гласовете? Движат ли се в пространството, подобно момичето от Киркегоровото произведение- „тя придобива значение не чрез самата себе си, а чрез връзката си с него.”⁵ Гласовете са се превърнали в символи на един несъществуващ вече дискурс и остават невписани в динамичния

² Киркегор, С. Страх и трепет. Повторението.ИК Захарий Стоянов, С., стр. 193.

³ Пинтър, Х. Пиеси. Том 1. ИК Еквус Арт. стр.188.

очовечен и огласен живот. Чрез своето проговаряне те се отписват от живота, – отхвърлени символи на обезкървената от времето кръвна връзка. Гласовете-форма, биващи и оформени, се оказват лингвистична дисхармония, която битува поради отсъствие, но парадоксално е винаги в пространството. Това несъответствие е натрапено, обсебващо отсъствие, в което времето пълзи в монологичност. Именно то е причината да се усещаме неканени в самото начало на пиесата. Всяко разминаване с нашето разбиране поражда „формата на усета”. Нашето неразбиране е съдържанието, с което встъпваме в Пинтер. Заличената от миналото връзка между тези гласове се хваща от четящия-играещ пиесата, но остава неразбрана от самите гласове. Получава се разминаване на всички възможни равнища, което ни лишава от шанса за реакция. Ние продължаваме да стоим в центъра около гласовете. Недопуснати сме до диалог, докато самите гласове се разминават със себе си всеки в своя монолог. Невъзможността за разгръщане на диалог е поета от оформянето на без пространството в пространство. Те се намират отвъд момента на разбирането на ситуацията. Гласовете са самата нея и са тези, които я пораждат и въвеждат в обръщение. Тяхното звучене и разминаване е в прощаващото монологичното-молитвено непростимо, залегнало дълбоко в паметта им. Това непростимо, което остава неизживяно в пиесата на Пинтер. Формата на гласовете е автентичната прошка, която непрекъснато възобновява сляпата болка на невъзможната ситуация и преодоляването и.

„Глас 2: Чувам стъпките на баща ти на стълбата. Чувам кашлицата му.

Ала стъпките и кашлицата му заглъхват. Не отваря вратата.”⁴

Освен гласа в пиесата на Пинтер от голямо значение е и езикът. Той допуска да се мисли гласът като съставен от означавано и означаващо в контекста на Сосюровото разбиране- съставляващите знака части. Използвайки определението на Сосюр за знак, ще може да се разгледа гласът в неговата двойна функция. Той може да е означаващо и означаемо, но това не го прави знак, тъй

⁴ Пинтър, Х. Пиеси. Том 1. ИК Еквус Арт, стр. 189.

като гласовете на Пинтер не препращат към нищо. Те самите не са в осъзнаване на своята вече разкъсана от времето връзка.

Концептуалната, идеална страна на гласа, е мисълта, тъй като чрез „определени ментални процеси, свързани с дейността на езика, единствено чрез които езикът може да функционира. Имат се предвид процеси на разбиране и означаване. Знаците на нашия език изглеждат мъртви без тези процеси на разбиране и означаване.”⁵

Означаващото е самият глас – „говорителят” на мисълта. Преди да разгледаме гласа и неговата роля в пиесата ще обозначим езикът в пространството. Позовавайки се на Витгенщайн, ще разграничим дейността на езика, състояща се от две части- органична и неорганична.

Неорганичната е манипулирането на знаци, органичната е тяхното разбиране, мислене, интерпретирането като тези действия се извършват в нашето съзнание. То поражда процеси, които не се подлагат на рационализация или механизация. Гласът е такъв механичен концепт, който в монолитността на присъствието, е заявяващ субективността си- Аз съм синът. Аз съм майката. Аз съм бащата. За гласовете под въпрос е не само желанието им, продукцията им, но и конституирането им. Желаният глас е приглушеният, немият глас. В Пинтеровите „герои” отсъства желанието, но съществува търсенето. Няма я материята, а само тоталното разтваряне на един семеен живот.

Образните гласове

Приемайки, че гласът е означаващото, се съгласяваме с Деридата и това, че гласът е смълчаният образ на даден звук. В пиесата на Пинтер гласът е означаващата фуга, а при Витгенщайн: „граматиката на думите, за които казваме, че обозначават физически обекти, се характеризира от начина, по който използваме фразата „същият този-и този, където този и този обозначават физически обекти.”⁶ В случая с Пинтеровата пиеса ние нямаме обозначаване на физически обекти. Те биват разпилени в монолога на тяхното

⁵ Витгенщайн, Л. Синята книга.Кафявата книга. ИК Критика и хуманизъм, С., стр. 22.

⁶ Пак там.

отминаване и остават неуловени от същото това време. То ги докосва само доколкото ние ги чуваме като присъстващи в центъра на разкъсаната връзка. При Дерида себечуването няма предполагане в света, няма кой да извърши демиургичното им полагане. При него мълчанието има двойна функция – „на отношението на другия у мен в указателна комуникация и на израза като последващ слой, висш и външен спрямо мисловния.”⁷ Другият, който се трансформира в особено присъствие с разгръщането на пиесата, е вече самото действие, осъщественият разпад и разтегляне на връзките– „само аз изпълнявам своето искане-да-се-рече в самото говорене.”⁸

Самотният път на гласовете, изглеждащ непроследим, дава да се потвърди тезата, че разбирането никога не би могло да се случи извън речта. Отсъствието на място и на материален носител се оказват за нас предпоставка за разбирането на родовите връзки, „установени” между гласовете.

При Дерида може да се отбележи стремеж към граматичността и установяване на обект, докато в пиесата може да говори за преживяване чрез говорене като единствен възможен начин.

Пинтеровата творба е със силен акцент върху глагола „съм”, биващ последната дума, устояваща наразрива. Тя е запазена от тотално отваряне-затваряне от и в смисъла. „Съм” е винаги актуалността-присъствие на гласа и е негов гарант. Той е онова търсено съдържание, което удържа гласа в пиесата. Идеализация и глас влизат в ненарушима връзка – „преходът при идеализация е едно цяло с историчното възшествие на φωνή.”⁹ Гласът се съдържа в границите на звученето си и доколкото бива чуван. Идеалният „най-обектен обект”, повтарян безкрайно на притежанието си. Повторението цели не просто да удостовери гласа на самия него, но и да докаже това, че съществуващ, той принадлежи на самия себе си. Означаемостта в смисъла на Сосюр е идеално по същност и изразеният е непосредствено наличен в акта на изразяване– той е самият акт и събитие – „Феноменът не престава да бъде обект на гласа-форма,

⁷ Дерида, Ж. Гласът и феноменът, ИК Сема- РШ, 2007, стр 75.

⁸ Пак там.

⁹ Дерида, Ж. Гласът и феноменът, ИК Сема- РШ, 2007, стр.80.

който присвоява това явяване. Идеалността на обекта зависи от гласа и по този начин става абсолютно налична в себе си.”¹⁰ Гласът е обтегнат в смисъла, но е отпуснат от него. Той не успява да улови феномена, а е продуциращият, насоченият към затваряне на първопричината, към създалия го първичен глас-този на майката. Търсенето на първопричината обаче остава незадоволено, защото присъствието на майката е изобличено като вечния повик на рода.

При Пинтеровата творба може да се съчлени пространството, но овременяването е изначално. Отдаването на звука-означаващо е кривото огледало-образ, който „не ни дава информация за обекта, а за природата на посредника.”¹¹ Така гласът ехти, отдавайки разтворената природа, явявайки я. Като материален изразител, доколкото е означаващо, той е и произвеждащ първите символи в същностна и непосредствена близост с душата. Между душата и логоса се извършва „договорена” символизация. Гласът е присъствие, което се самоконституира. Означаващото е изначално приютено в духа на историята, в който събитията биха могли да бъдат проследени.

Немалка роля за разбирането на пиесата има и интерпретацията. Вписването на личния опит на гледащия пиесата е лиминалното пространство, в което се попада между прохтяването на гласа и безкрайно изтичащото и вливащо се време-текст. Текстът „изчита” своето време и едновременно с това приема в себе си диахроничните гласове. Пиесата дава възможност историята да бъде прогледната като екзистенциал, изпънат до максимум, попаднал в погледа на гледащия. Гледащият е историята. Творбата не търси интерпретацията на текста, а интерпретацията на семейното битие, проектирано като текст. Чрез опита за тази проекция цели да „придобие” време, смисъл и последователност за гласовете. Привнасяйки собствения опит в полето на интерпретация, ние творим текста-„транспонирайки минали събития в различна среда.”¹⁵ Един път започнал процесът по интерпретиране се задвижва и превеждането на неограничеността в разбиране на тези гласове и в опита да достигнат до самите нас.

¹⁰ Дерида, Ж. Гласът и феноменът, ИК Сема- РШ, 2007, стр. 83.

¹¹ Еко. У. Семиотика и философия на езика. ИК Наука и изкуство, С., стр. 240.

Интерпретацията би могла да се „означи” като семиосферата на Лотман- тя е винаги динамично съотнесена и притежаваща ядро и периферия. Тя бива пресичана от вътрешни граници, които специализират нейните участъци в семиотично отношение. Интерпретацията по същия начин е обусловена от граници и предпоставки, допускания и право да се променя. За Лотман¹² системата е тази, която овъзможностява един текст като множество текстове.

Интерпретацията също притежава динамиката да преобразува и да сътворява нови текстове, позовавайки се само на един. Лингвистичният парад на съставяне на смисли е е спохолен от нуждата те да бъдат уловени в изписването си. Несъмнено страхът от свободното задаване е донякъде обоснован, както посочва и Дерида: „Можете да си представите що за чудовища се пръкнаха от тези комбинаторни операции, особено ако отчетете факта, че теориите въплъщават противоречащи си теореми, всяка от които на свой ред включва в корпуса си други такива.”¹³

Отново той разглежда писмеността като мъртва буква, като „носител на смърт.”¹⁸ Субективният прочит е възкресяването на текста, в който гласът е значещият. Мисълта повторно обживява гласа, задавайки му насока. Само слушането на гласа, самият той като знак и като съставен от знаци, ни дават възможност да удостоверим родствената връзка, която от самото начало е пред очите ни. Означаващото е пълната лишеноост, възможност за повторно изживяване на случилото се. Това е екзистенциалният пробив при Пинтер за снемане на самозаблудението на читателя. Гласовете са изначално лишени от възможност за съществуване по или чрез име. Те са отписани поради вписване дискурса на смъртта. Тайната на собствените имена е нарушена, насилието се е състояло. Затворена в кръга от псевдо-интерпретативни възраждания на смисъл. Насилието е всеобхватно дотолкова, че другите гласове са в невъзможност за възпроизвеждане на името. Въвлечени в хаоса на никога

¹² Лотман, Ю. За Семиосферата. Култура и информация, ИК Народна култура, С., 1992.

¹³ Jaques Derrida, Some statements and trisms about neologisms, postisms, parasitisms, and other small seims, в: The states of “theory”.

неслучващия се диалог, гласовете насочват опита си в търсене на собствения си център на произвеждане, неразпознавайки кръга, от който са част- времевата семиоза, която ги обединява. Взети в опита за съставяне на диалог, гласовете могат да функционират само когато бъдат хармонизирани чрез обща цел. При Пинтер това е целта – изясняване на винаги разминаващите се семейни планове, спомени и желания, тъй като всеки глас е собствено различно пресътворяване.

Сътворяване в явяването

Би могло да се допусне сравнение с гласа-означаващо, съвпадащ с момента на самоосъзнаването при Юрий Лотман. При него личните имена и тяхното функциониране е начало и край на разбирането на мен като субект в света и в различното от мен. При Пинтер има Аз, доколкото аз съм, защото отсъствам. Аз съм сам срещу своята липса- пропукване и се явявам, доколкото отправям въпроси, доколкото повтарям, преповтарям своята лишеност в диалога. Аз съм присвоил смъртта си в изказването, в пренасянето на думите. Отсъствието на тялото не е причина да бъде снет гласът, тъй като „не можем да заместим Аз с описание на тяло.” „Същината на нашето предположение, че това, което притежава болки или вижда, или мисли е с ментална природа, е само тази, че думата “аз” в “аз имам болки” не обозначава определено тяло, защото не можем да заместим “аз” с описание на тяло.”¹⁴

Значещият глас

Гласът-знак остава захвърлен в битието, защото „ Няма решаващо централно събитие в драмите на Бекет и Пинтер, което да води към кулминация и развързка.”¹⁵ Би било лесно да кажем, че означаващото е означаващо на не-битието, на недостигнатото. Гласовете-означаващи са смирени пред истината, но не и примирени в отстояването и. Мисълта остава само в модалност на

¹⁴ Ж. Дерида. За граматологията. ИК ЛИК, С., 2001, стр. 31.

¹⁵ Дончева, А. Азът и другият в западноевропейската култура на 20в, ИК Изток-Запад, С., 2014, стр. 292.

деноминацията, която води единствено до отсъствие. – „Всичко, което искам да ти кажа, ще остане завинаги неизказано.”¹⁶

БИБЛИОГРАФИЯ

Пинтър, Х. Пиеси. Том 1. ИК Еквус Арт.

Киркегор, С. Страх и трепет. Повторението. ИК Захарий Стоянов, С.

Витгенщайн, Л. Синята книга. Кафявата книга. ИК Критика и хуманизъм, С.

Дерида, Ж. Гласът и феноменът, ИК Сема- РШ, 2007

Еко. У. Семиотика и философия на езика. ИК Наука и изкуство, С.,

Лотман, Ю. За Семиосферата. Култура и информация, ИК Народна култура, С., 1992.

Дончева, А. Азът и другият в западноевропейската култура на 20в, ИК Изток-Запад, С., 2014

Ж. Дерида. За граматологията. ИК ЛИК, С., 2001.

Марков, П. http://www.kultura.bg/media/my_html/2021/xpinter.htm

Jaques Derrida, Some statements and trisms about neologisms, postisms, parasitisms, and other small seims, в: The states of “theory”.

¹⁶ Пинтър, Х. Пиеси. Том 1. ИК Еквус Арт, Стр 193.